

Michał Marcin Kobierecki*

**DYPLOMACJA KRYKIETOWA INDIE – PAKISTAN
JAKO FORMA DIALOGU
MIĘDZY SKONFLIKTOWANYMI PAŃSTWAMI**

**INDIA-PAKISTAN CRICKET DIPLOMACY AS A FORM
OF DIALOGUE BETWEEN CONFLICTING NATIONS**

Abstract

The aim of the article is to investigate the issue of cricket diplomacy between India and Pakistan as an important attempt to normalize relations between the two countries, which have remained strained since both states were granted independence. The term cricket diplomacy encompasses a series of meetings of political leaders of both countries during cricket events as well as the events themselves, which were often organized with the aim of bilateral rapprochement.

The research is going to be a case study concerning sports diplomacy between India and Pakistan. The main objective of the article is to verify the hypothesis, according to which cricket diplomacy has been a useful tool for enhancing India-Pakistan relations. The investigation will also encompass the choice of cricket as a driver of diplomacy – a sport that evokes great emotions among both societies.

Key words: Cricket diplomacy, sports diplomacy, India and Pakistan relations

Wstęp

Stosunki pomiędzy Indiami i Pakistanem pozostają napięte od początku państwowości obydwu krajów. Przedmiotem konfliktu jest Kaszmir – należący do Indii region położony na pograniczu obu państw, który jest zamieszkiwany w przeważającej części przez ludność muzułmańską. Od czasu wojny pomiędzy dwoma krajami o wspomniany region w 1947 i 1948 r. relacje Indii i Pakistanu nie są przyjazne. Konflikt ten jest o tyle istotny dla całego regionu czy wręcz kontynentu azjaty-

* Katedra Teorii Polityki i Myśli Politycznej, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Składowa 43, 90-127 Łódź, e-mail: michal.kobierecki@gmail.com

kiego, iż obydwie państwa dysponują bronią nuklearną, w związku z czym efekty ewentualnego zaostżenia sporu mogłyby być trudne do przewidywania. Ponadto biorąc w nim udział bardzo duże kraje pod względem populacji – wg danych z 2014 r. populacja Indii to około 1267 mln, natomiast Pakistanu około 185 mln (*Total Population...*). Sprawia to, iż konflikt w bezpośredni sposób dotyczy niemal 1,5 mld osób. Kształt stosunków pomiędzy dwoma krajami wydaje się więc niezwykle istotny dla społeczności międzynarodowej.

Niniejszy artykuł ma na celu analizę dyplomacji krykieterowej pomiędzy Indiami i Pakistanem jako istotnej serii prób nawiązania bliższych relacji pomiędzy dwoma skonfliktowanymi państwami. Przedstawione zostaną kolejne spotkania przywódców politycznych poszczególnych państw aranżowane przy okazji odbywających się wydarzeń sportowych, a także same wydarzenia sportowe, których organizację można oceniać z perspektywy ich dyplomatycznego znaczenia. Podjęta zostanie próba weryfikacji hipotezy dotyczącej użyteczności i ewentualnej skuteczności dyplomacji sportowej w odniesieniu do poprawienia stanu stosunków pomiędzy Indiami i Pakistanem. Analiza dotyczyć będzie ponadto wyboru dyscypliny sportowej – krykieta – jako swoistego narzędzia dyplomatycznego. Krykieter uznawany jest za drugi po piłce nożnej najczęściej uprawiany sport świata, zaś emocje, jakie wzbudza szczególnie w Azji Południowej, porównywane są niekiedy z emocjami związanymi z konfliktami zbrojnymi (Showkat 2013: 1; Dash 2008: 210). Podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, czy był to słuszny wybór.

Na wstępie należy doprecyzować, czym jest dyplomacja sportowa, ponieważ jest to pojęcie rozumiane na różne sposoby, a także nieuobecnione jeszcze na dobre w polskim obiegu naukowym. Termin ten można rozumieć w sposób wąski – jako stosunkowo bezpieczny, łagodny sposób „nawiązywania przyjaźni” oraz zażegnania konfliktów przy wykorzystaniu sportu (Rowe 2011: 115), lub też w sposób szerszy – jako sytuacja, kiedy sport jest wykorzystywany jako narzędzie polityczne, aby poprawić lub czasem pogorszyć stosunki dyplomatyczne pomiędzy dwoma bytami (Saxena 2011). Dyplomacja sportowa bardzo często postrzegana jest także jako część dyplomacji publicznej (Potter 2009: 90–92), a zatem jest ukierunkowana na poprawianie sposobu postrzegania takiego państwa na zewnątrz. Analizowaną w niniejszym artykule dyplomację krykieterową należy postrzegać z jednej strony jako narzędzie dyplomatycznego „nawiązywania przyjaźni”, z drugiej zaś jako sposób na poprawę postrzegania drugiego kraju w społeczeństwach Indii i Pakistanu.

Niniejszy artykuł w znacznej mierze odwołuje się do meczów krykieterowych, stąd zasadne jest krótkie scharakteryzowanie krykieta jako

dyscypliny sportowej, nie jest to bowiem sport popularny i dobrze znany w Polsce. Jest to sport zespołowy, w którym rywalizują dwie drużyny liczące po 11 zawodników na boisku o owalnym kształcie. Zawodnicy poszczególnych drużyn naprzemiennie odbijają kijem piłkę rzuconą przez zawodnika drugiego zespołu (nosi to nazwę *innings*), starając się zdobyć runy (z ang. *runs*) (Gifford 2009: 6). Długość meczów krykietowych różni się w zależności od rodzaju rozgrywek. W meczach na najwyższym poziomie rozgrywek drużyny dysponują jednym lub dwoma *inningsami* na raz – w drugiej formie mecze mogą trwać do 5 dni. Na uwagę zasługują przy tym mecze testowe, które stanowią najwyższy poziom rozgrywek – są organizowane na poziomie międzynarodowym między reprezentacjami będącymi pełnoprawnymi członkami międzynarodowej federacji ICC (Mittal 2015: s. 1–2). Zarówno Indie, jak i Pakistan mają możliwość grania w meczach testowych.

Poniższe badania mają charakter empiryczny i ujmują tematykę w sposób problemowo-analityczny. Stanowią one studium przypadku dotyczące dyplomacji sportowej, która została przeanalizowana na podstawie jednego z jej przejawów – obejmującego relacje pomiędzy Indiami i Pakistanem. Przypadek ten posłużył do weryfikacji postawionych hipotez dotyczących dyplomacji sportowej ukierunkowanej na zbliżenie państw nieprzyjacielnym względem siebie, a także do skonstruowania stosownych uogólnień.

Badania, którego wyniki zostały opisane w niniejszym artykule, obejmują stosunkowo szeroki przedział czasowy, ponieważ dyplomacja krykietowa pomiędzy Indiami a Pakistanem nie była pojedynczym wydarzeniem, tak jak np. dyplomacja pingpongowa pomiędzy Chinami a Stanami Zjednoczonymi. Była to cała seria wydarzeń. Z tego powodu konieczne okazało się skorzystanie z szeregu dostępnych opracowań naukowych o charakterze historycznym oraz politologicznym i socjologicznym, a także z informacji medialnych. Spośród dostępnych badań naukowych najbardziej przydatne okazały się artykuły naukowe i rozdziały w pracach zbiorowych autorstwa takich badaczy, jak Nayeem Showkat, Kausik Bandyopadhyay, Chris Valiotis czy Stephen Philip Cohen, a także monografia *Batting for Peace* autorstwa Arne Næss-Holm.

Początki dyplomacji krykietowej Indie – Pakistan – wizyta prezydenta Pakistanu Muhammada Zia-ul-Haqa w Indiach

Mimo że w literaturze naukowej termin dyplomacja krykietowa często wiązany jest z osobą prezydenta Pakistanu Muhammada Zia-ul-Haqa i wykorzystaniem przez niego kontaktów krykietowych w celach dyplo-

matycznych w 1987 r. (Baumgardner 1996: 179; Saez 2005: 15), o czym będzie mowa niżej, o dyplomacji krykieterowej można powiedzieć, iż obejmuje cały szereg kontaktów krykieterowych pomiędzy Indiami i Pakistanem na przestrzeni lat. Niekiedy mówi się co prawda o dyplomacji krykieterowej także w odniesieniu do kontaktów pomiędzy innymi krajami, nie będzie to jednak szerzej rozpatrywane.

O pierwszych przejawach dyplomacji krykieterowej pomiędzy Indiami i Pakistanem twierdzi się, iż miały miejsce już w 1952 r., pomimo napięć dotyczących granic w Kaszmirze, kiedy to po raz pierwszy reprezentacja Pakistanu w krykieta przybyła do Indii na serię pięciu meczów testowych. Mieszkańcy Delhi mieli ich wówczas bardzo ciepło przywitać (Battachatya 2013: 189). Takie wzajemne serie spotkań odbywały się jeszcze wielokrotnie w kolejnych latach, przerywane były jednak w związku z okresami wzmożonego napięcia pomiędzy krajami. Dłuższe okresy przerw miały przykładowo miejsce w latach 1961–1978, 1990–1991 (Bandyopadhyay 2010: 58). Można w tym miejscu wspomnieć, iż zawieszanie kontaktów sportowych może także uchodzić za broń dyplomatyczną (Shafqat 2013: 296), jednak raczej w znaczeniu negatywnej dyplomacji sportowej, która nie będzie analizowana w niniejszym artykule. Niemniej przez szereg lat pomimo napiętych stosunków politycznych pomiędzy dwoma państwami utrzymywano, chociaż z przerwami, kontakty w bardzo popularnym w obu krajach krykiecie.

Jak wspomniano, badania poświęcone dyplomacji krykieterowej najczęściej dotyczą wydarzeń z 1987 r. Swoistym wstępem do nich było pewne zwiększenie napięcia w stosunkach indyjsko-pakistańskich, związane z „Operacją Brasstacks”. Były to zainicjowane przez Indie w 1986 r. największe ćwiczenia wojskowe w historii regionu, na pustyni Rajesthan (Dash 1991: 87; Cohen 2004: 197). W związku z pogorszeniem relacji dwustronnych prezydent Pakistanu generał Muhammad Zia ul-Haq postanowił wykorzystać kontakty w krykieta do ocieplenia stosunków. Był on zresztą osobą, która już wcześniej podejmowała działania zmierzające do zbliżenia dwóch krajów z wykorzystaniem krykieta. Było to widoczne chociażby w sposobie, w jaki zwracał się do indyjskich zawodników. Z kolei podczas jednej z serii meczów testowych w latach 1984–1985 Zia ul-Haq upamiętnił udział w setnym meczu testowym jednego z zawodników indyjskich Sunila Gavaskera poprzez podarowanie mu srebrnej tacy oraz albumu ukazującego Pakistan (Valiotis 2005: 125–126).

We wspomnianym 1987 r. M. Zia ul-Haq, niezaproszony, przybył do Indii na odbywający się w Jaipurze mecz Indie – Pakistan w krykieta, mając na celu nawiązanie rozmów z indyjskimi przywódcami, a także uczynienie gestu dobrej woli i nadziei na pokój w regionie (Cohen 2004:

194; Valiotis 2005: 126). Jego wizyta zaskoczyła premiera Indii Rajiva Gandhiego, który spotkał się jednak z prezydentem Pakistanu. Gen. Zia ul-Haq miał osiągnąć wówczas wielki sukces wizerunkowy, był bowiem widziany przez miliony Hindusów na ekranach telewizorów, a także otrzymał ciepłe przyjęcie (Oborne 2015: 315–316). Podczas swojej wizyty prezydent Pakistanu stwierdził, iż „moją misją jest krykiet dla pokoju”, a także iż „chciałby obejrzeć dobry krykiet i zobaczyć jak mógłby rozwiązać nasze problemy”. Mimo iż wiele wskazuje, że kiedy Zia przybył do Indii, kryzys już się zmniejszył, to jego obecność na meczu miała dodatkowo obniżyć napięcie i przywrócić państwa na ścieżkę pokojową. Podczas wizyty złożono ponadto deklarację o nieatakowaniu wzajemnych instalacji nuklearnych, która została sformalizowana w grudniu 1988 r., już po śmierci prezydenta Pakistanu (Khan 2012: 224–225; Zaki 2011: 36).

Zainicjowana przez M. Zia ul-Haq dyplomacja krykietowa jest bardzo typowym przykładem dyplomacji sportowej, w ramach której wykorzystano okoliczność kontaktu sportowego do zaaranżowania bezpośredniego spotkania pomiędzy przedstawicielami dwóch nieprzychylnych sobie państw. Z uwagi na kontekst polityczny kontakty takie często są trudne do zorganizowania w normalnych okolicznościach, jednak dzięki pozornie apolitycznemu sportowi możliwe jest nawiązanie rozmów bez ryzyka „utraćy twarzy”. I tak w opisywanym tutaj przypadku, jeśli nie doszłoby do sukcesu dyplomatycznego, strona pakistańska mogłaby stwierdzić, iż jej prezydent udał się do Indii jedynie w celu obejrzenia meczu krykietowego. Na uwagę zasługuje ponadto fakt, iż ten przejaw dyplomacji sportowej został zaaranżowany właściwie jednostronnie, o czym świadczyć ma pewne zaskoczenie całą sytuacją ze strony indyjskiej. Nie stanowiło to jednak przeszkody do nawiązania rozmów dyplomatycznych przez przywódców obu państw. Przytoczony przejaw dyplomacji krykietowej można zatem ocenić pozytywnie w kontekście jej skuteczności.

„Seria Przyjaźni” i jej następstwa

W związku z pewnym odprężeniem na linii Indie – Pakistan, przynajmniej częściowo związanym z wizytą prezydenta Zia ul-Haq w Indiach, w dalszym ciągu realizowano dwustronne kontakty krykietowe – w 1987 i następnie w 1989 r., kiedy to zespół Indii rozgrywał serie meczów w Pakistanie. Później jednak, na skutek kolejnych kryzysów politycznych, kontakty krykietowe zostały ograniczone. Kilka skróconych – jednodniowych meczów pokazowych udało się rozegrać w 1997 r., jednak w tym samym roku relacje między krajami znów pogorszyły się

w związku z obustronnymi testami nuklearnymi. Po obu stronach zaczęto sobie jednak zdawać sprawę z konieczności ocieplenia stosunków. Stopniowo zaczęło więc dochodzić do pewnego odprężenia, którego jednym z przejawów była wizyta indyjskiego premiera Atala Bihari'ego Vajpayee'a podczas inauguracyjnego rejsu autobusu na linii Delhi – Lahore w 1999 r. W owym 1999 r. odnowiono także związki krykietowe i pomimo wątpliwości odnośnie ich zasadności, udało się rozegrać serię meczów pokazowych w Indiach w styczniu i lutym 1999 r. Jednak później w 1999 r. doszło do kolejnych napięć politycznych, związanych chociażby z porwaniem indyjskiego samolotu przez wywodzących się z Pakistanu islamskich radykałów, które zniweczyły pewne sukcesy dyplomacji krykietowej z 1999 r. (Næss-Holm 2007: 51–54).

Stosunki pomiędzy Indiami i Pakistanem w dalszym ciągu pogarszały się – w 2002 r. omal nie doszło do wojny w związku z kolejnym kryzysem w Kaszmirze. Jednak w kolejnych latach decydenci polityczni obu państw ponownie doszli do wniosku, iż pożądane byłoby pewne ocieplenie wzajemnych stosunków, zatem po raz kolejny postanowiono wykorzystać w tym celu kontakty krykietowe. W 2004 r. rządy Indii i Pakistanu zdecydowały o zorganizowaniu kolejnej dwustronnej serii meczów krykietowych. Celem tego było obniżenie napięć, a także wybadanie możliwości normalizacji relacji, otwarcia granic i wznowienia bezpośrednich negocjacji dotyczących bezpieczeństwa (Murray, Pigman 2014: 1101).

Decyzja ta zapadła w sytuacji, kiedy stosunki pomiędzy Indiami i Pakistanem powoli się poprawiały, co może sugerować, iż dyplomacja krykietowa służyła bardziej pogłębianiu niż kreowaniu odprężenia. Obawiano się w związku z tym, że jakkolwiek incydent w jej trakcie mógłby zniweczyć dotychczasowe wysiłki. Z drugiej strony obawiano się, iż odwołanie planowanej serii spotkań także mogłoby zniweczyć wcześniejszą poprawę stosunków. Podjęto zatem decyzję o organizacji serii meczów. W jej ramach hinduska reprezentacja krykietowa odbyła tournée po Pakistanie w marcu i kwietniu 2004 r. (Bandyopadhyay 2010: 55, 61). Było ono określane jako „Seria Przyjaźni” (Næss-Holm 2007: 55). O serii spotkań mówiono, iż „powinna przetrzeć nowy szlak do konstruktywnej przyjaźni i zrozumienia”. Ponadto rząd Pakistanu otrzymał możliwość zakomunikowania światu swojej chęci wyzbycia się negatywnego wizerunku, który narósł na skutek ataków terrorystycznych z 11 września 2001 r. Była to także okazja, aby zmienić nastawienie obydwu społeczeństw, jeśli chodzi o tradycyjne myślenie o sobie nawzajem. Tymczasem przed wyjazdem drużyny Indii do Pakistanu indyjski premier miał spotkać się z zawodnikami i zachęcać ich, aby „nie tylko wygrali mecze w Pakistanie, ale też wygrali serca ludzi” (Bandyopad-

hyay 2010: 59, 63). W kontekście powyższego przejawu dyplomacji krykietowej widać więc silne nawiązania do dyplomacji sportowej jako części dyplomacji publicznej – jej głównym celem jest bowiem wpływanie na opinię publiczną w innych krajach.

O wizycie reprezentacji Indii w Pakistanie w 2004 r. twierdzi się, iż przyczyniła się do wznowienia stosunków dyplomatycznych, zerwanych w związku z atakami terrorystycznymi w administrowanym przez Indie Kaszmirze. W odniesieniu do serii meczów analitycy są zgodni, iż w kontekście ich dyplomatycznego znaczenia najlepiej byłoby, gdyby żadna ze stron nie wygrała w sposób przekonujący. Wiele wskazuje na to, iż zdawali sobie z tego sprawę także organizatorzy wymiany. Niektórzy twierdzą bowiem, iż wyniki mogły być „ustawiane”. I tak pierwsze spotkanie, które miało miejsce w Karachi 13 marca 2004 r., zostało wygrane przez Indie najniższą możliwą różnicą 3–2 (349 do 344), wyrównane wyniki były także w 3 innych meczach (Bandyopadhyay 2010: 66; Murray, Pigman 2014: 1108). Na wspomniane manipulowanie przy wynikach meczów nie ma oczywiście dowodów, jednak nie ulega wątpliwości, że wyniki były zgodne z intencjami politycznymi.

Obserwatorzy są zgodni, iż pakistańsko-indyjska dyplomacja krykietowa pomogła ocieplić stosunki dyplomatyczne pomiędzy krajami, które znacznie poprawiły się po 2004 r. (Pigman 2010: 193). Stosunkowo bezpośrednim efektem tej wznowionej po 15 latach wymiany sportowej było m.in. rozluźnienie wzajemnych przepisów wizowych, co miało ułatwić kibicom wyjazdy na mecze (Saxena 2011). Wskazuje się także, że seria spotkań miała też pewne reperkusje, jeśli chodzi o poparcie dla partii politycznych w Indiach przed zbliżającymi się wyborami (Bandyopadhyay 2010: 63), nie jest to jednak temat niniejszej analizy i nie będzie szerzej rozpatrywane.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, iż kolejne przejawy indyjsko-pakistańskiej dyplomacji krykietowej najczęściej miały miejsce w okresach odprężenia. Prowadzi to do spostrzeżenia, iż dyplomacja krykietowa miała przede wszystkim na celu pogłębianie odprężenia, nie zaś jego kreowanie. Za pewien wyjątek można uznać wspomnianą wcześniej wizytę w Indiach prezydenta Zia ul-Haqa w 1987 r., chociaż i ona nie miała miejsca w trakcie apogeum napięcia w stosunkach dwustronnych.

Wykorzystując sukces serii meczów z 2004 r., już w kolejnym roku zorganizowano serię meczów drużyny Pakistanu w Indiach – pomiędzy lutym a kwietniem 2005 r. W trakcie serii miały miejsce wydarzenia zbliżone nieco do tych z 1987 r. Prezydent Pakistanu Pervez Musharraf zapowiedział wówczas za pośrednictwem mediów chęć przyjazdu na

mecz i przy okazji odbycia rozmów politycznych, na co strona indyjska odpowiedziała zaproszeniem. Doszło wówczas do spotkania Musharaffa z premierem Indii Manmohan Singhem. Podczas konferencji prasowej obaj przywódcy stwierdzili, iż „proces pokojowy jest nieodwracalny” (Næss-Holm 2007: 56–57), natomiast podczas wizyty w parlamencie Indii Musharraf miał powiedzieć, iż „nic nie zbliża mieszkańców subkontynentu bardziej niż nasza miłość do krykieta i Bollywood” (Tariq). Z kolei we wspomnieniach Musharraf stwierdził, iż zbyt dobra gra jego drużyny prawie zniweczyła jego wysiłki dyplomatyczne. Udało się jednak obniżyć napięcie w dwóch punktach zapalnych w Kaszmirze: Siachin i Sir Creed (Oborne 2015: 471). Warto dodać, iż Musharraf miał sam określać swoją wizytę jako „dyplomacja krykieta” (Wolpert 2010: 87). Według obserwatorów wizyta ta pomogła w konsolidacji wątko wcięż pokoju, a także dała okazję przywódcom do przeprowadzenia nieformalnych rozmów, które jak są oceniane, przyspieszyły proces normalizacji (Chari, Cheema, Cohen 2007: 58), a także były próbą wykorzystania okazji do „historycznego zażegnania sporu o Kaszmir” (Saxena 2011).

Widac tu ponowne nawiązanie do istotności wykorzystywania właśnie krykieta do poprawy relacji pomiędzy Indiami i Pakistanem, a także ponowny przykład wykorzystania dyplomacji krykieta jako narzędzia pogłębiania odprężenia. Mogłoby się co prawda wydawać, iż rywalizacja w tak ważnym w obu państwach sporcie mogłaby prowadzić do wzrostu nacjonalizmu i wzajemnej wrogości, jednakże tak się nie działo, chociaż jak wspomniano wcześniej, pojawiają się głosy, iż niekiedy mogło dochodzić do manipulowania wynikami. Ponadto, był to kolejny przejaw najbardziej bezpośredniej formy dyplomacji sportowej, w ramach której kontakt sportowy wykorzystywany jest do zaaranżowania z różnych względów „trudnych” rozmów dyplomatycznych.

Pewien sukces, jakim zakończył się kolejny przejaw dyplomacji krykieta, przyczynił się do dalszych prób nawiązania kontaktów indyjsko-pakistańskich w tej dyscyplinie sportu. Już w styczniu i lutym 2006 r. udało się zorganizować tournée drużyny Indii w Pakistanie (Næss-Holm 2007: 57). W 2008 r. stosunki pomiędzy krajami ponownie się jednak pogorszyły w następstwie ataków terrorystycznych w Mumbai’u. Sytuacja ta wytworzyła okoliczność dla kolejnej próby wykorzystania relacji krykieta w celu podjęcia dialogu politycznego. Zatem w 2011 r. premier Pakistanu Yousaf Raza Gilani przyjął zaproszenie od indyjskiego premiera Manmohana Singha, aby obejrzeć na żywo półfinałowy mecz Pucharu Świata w krykiecie pomiędzy Indiami a Pakistanem, który był rozgrywany w Mohali w Indiach. Wydarzenie to było opisy-

wane jako „próba wykorzystania sportu do stworzenia dobrej atmosfery pomiędzy krajami” w sytuacji, kiedy dominującymi emocjami była wzajemna podejrzliwość i wrogość. Spotkanie polityków, do którego doszło przy okazji meczu, przyczyniło się do organizacji spotkania ministrów spraw zagranicznych obu państw później w 2011 r. i powolnej normalizacji stosunków (Murray, Pigman 2014: 1101). Zatem mimo ogólnie napiętych relacji dwustronnych po raz kolejny udało się wykorzystać sport do pogłębienia ograniczonego poniekąd dialogu.

Spotkanie premierów dwóch krajów przy okazji rozgrywek sportowych było już trzecim przypadkiem, w ramach którego krykiet został wykorzystany przez przywódców tych krajów do zaaranżowania spotkania i zarazem zbliżenia między państwami (Rupert 2011). Wcześniej, jak wspomniano, działania takie podejmowali prezydenci Pakistanu gen. Zia ul-Haq i Musharraf, natomiast w tym przypadku po raz pierwszy z inicjatywą spotkania przy okazji wydarzenia sportowego wyszła strona indyjska. W tym miejscu warto zaznaczyć, iż analizowany tutaj sposób prowadzenia dyplomacji sportowej jako narzędzia budowania „przyjaźni” międzynarodowej rzadko wykorzystuje mecze rozgrywane w ramach większych imprez sportowych, częściej natomiast towarzyskie, specjalnie aranżowane kontakty. Jeśli dochodziło nawet do spotkań dwóch nieprzychylnych sobie państw podczas np. mistrzostw świata w danej dyscyplinie, to kontakty takie najczęściej miały co najwyżej wymiar symboliczny, nie zaś dyplomatyczny. W tym przypadku było jednak inaczej, bowiem w sytuacji nieplanowanego spotkania drużyn Indii i Pakistanu podczas turnieju Pucharu Świata w sposób intencjonalny zorganizowano spotkanie przywódców obu państw.

Krykiet w dalszym ciągu wykorzystywany jest przez Indie i Pakistan jako narzędzie ułatwiające kontakty dyplomatyczne. W 2013 r. powrócono do rozgrywania serii meczów testowych – udało się wówczas rozegrać w Indiach trzy spotkania, spośród których dwa wygrał Pakistan (Duerden 2013). Natomiast otwarcie Pucharu Świata w 2015 r. ponownie dało możliwość politykom do nawiązania kontaktu pomimo kolejnego impasu dyplomatycznego. Przy jego okazji premier Indii Narendra Modi zadzwonił do swojego odpowiednika w Pakistanie Nawaza Sharifa, aby życzyć powodzenia drużynie Pakistanu oraz zaproponował wysłanie do Islamabadu nowego sekretarza zagranicznego (Raja Mohan 2015; Malik 2015). Modi zadzwonił przy okazji także do polityków z innych państw biorących udział w turnieju, dzięki czemu jego gest mógł być usprawiedliwiany jako zachowanie dobrego gospodarza, jednak w rzeczywistości jego celem było z pewnością nawiązanie pewnej formy dialogu indyjsko-pakistańskiego.

Zakończenie

Rozpatrując opisane wyżej przejawy dyplomacji krykietowej pomiędzy Indiami i Pakistanem, należy stwierdzić, iż przyjmowały one różne formy: obejmowały zarówno organizowanie serii spotkań dwustronnych, a także wykorzystywanie faktu odbywania się meczów krykietowych pomiędzy krajami przez polityków w celu nawiązania pewnej formy dialogu. Niektóre z nich stanowiły elementy ogólnych tendencji odprężeniowych, podczas gdy inne podejmowane były w sytuacji wzmożonego napięcia i były ukierunkowane zapewne na zainicjowanie takiego odprężenia.

Z pewnością trzeba przyznać, iż sukcesy dyplomacji krykietowej wynikają z faktu, iż krykiet jest sportem niezwykle popularnym w obu krajach. Mieszkańcy Indii i Pakistanu uwielbiają swoich zawodników krykieta, którzy są postrzegani jako „dobrzy ambasadorowie pokoju” (Zaki 2011: 36). Krykiet w tym przypadku był bardzo odpowiednim wyborem pomimo potencjalnego ryzyka, iż kontakty w tak ważnym sporcie mogłyby pobudzać emocje nacjonalistyczne. Zdawano sobie z tego zresztą sprawę – jak wspominał organizator jednej z serii spotkań, jego praca wymagała m.in. przekonania lokalnych kibiców (w tym przypadku pakistańskich), aby traktowali spotkania jako zawody sportowe, a nie jako walkę pomiędzy antagonistycznymi krajami (Khan, Khan 2013: 64). Ponadto charakter samej dyscypliny, której mecze mogą trwać kilka dni, sprzyja kontaktom dyplomatycznym przy okazji rozgrywek.

Wiele wskazuje na to, iż dyplomacja krykietowa odgrywa pewną rolę we wspieraniu bliskości i zrozumienia pomiędzy Indiami i Pakistanem, wpływając na społeczeństwa oraz dając politykom okazje do spotkań i dialogu. Jak stwierdzili S. Murray i G. Pigman (2014), jest ona przykładem sytuacji, w której dyplomacja sportowa tworzy alternatywne kanały dyplomatyczne, pozwalając państwom na wyjście poza ugruntowaną pozycję w polityce zagranicznej. Nie ma jedynie zgodności co do jej istotności – czy jest jedynie uzupełnieniem innych działań, czy ma także funkcje kreacyjne, jeśli chodzi o kształt stosunków dwustronnych. Jak stwierdził Samir Chopra (2012), dyplomacja krykietowa sama nie jest w stanie doprowadzić do dyplomatycznego przełomu, jeśli nie będzie wspierana przez inne przejawy odwilży. Z drugiej strony o wielu przejawach dyplomacji krykietowej twierdzi się, iż przyczyniły się do poprawy relacji oraz wzajemnego postrzegania się społeczeństw Indii i Pakistanu (Nayak 2008: 309). Warto nadmienić, iż zarówno w Pakistanie, jak i w Indiach mieszkańcy drugiego kraju przez długi okres byli dehumanizowani w oficjalnych propagandach. Istnieje więc potrzeba kontaktów typu *people-to-people*. Idąc tym tropem, przykładowo seria

spotkań z 2004 r. dawała unikatową szansę na „humanizację” czy wręcz „normalizację” relacji (Bandyopadhyay 2010: 60).

W kontekście roli dyplomacji krykietowej w kształtowaniu stosunków pomiędzy Indiami i Pakistanem wydaje się, iż dominowały jednak wymiany krykietowe w okresach odprężenia, co przywodzi wniosek, iż dyplomacja krykietowa pomiędzy dwoma krajami w większym stopniu miała na celu pogłębianie zbliżenia pomiędzy nimi niż jego kreowanie, aczkolwiek zdarzały się również przypadki przełamywania wzajemnej izolacji poprzez krykiet.

Można przewidywać, że w dalszym ciągu Indie i Pakistan będą stosowały dyplomację krykietową jako narzędzie podejmowania dialogu czy też prób pogłębiania współpracy, jeśli już do niej dojdzie. Dotychczas bowiem okazywała się ona właściwym narzędziem nawiązywania bliższych stosunków pomiędzy tradycyjnie już nieprzychylnymi sobie Indiami i Pakistanem. Postawiona na wstępie niniejszego artykułu hipoteza, iż dyplomacja sportowa może być postrzegana jako użyteczny sposób prowadzenia dialogu pomiędzy tymi krajami, wydaje się więc potwierdzona, aczkolwiek jak wspomniano, trudno jest jednoznacznie ocenić, czy rola dyplomacji krykietowej była w tym kontekście wiodąca, czy raczej uzupełniająca. Trzeba w związku z tym stwierdzić, iż różne epizody dyplomacji krykietowej różniły się między sobą pod względem ich skuteczności i znaczenia. Generalnie jednak dyplomacja krykietowa zasługuje na pozytywną oceną.

Publikacja zrealizowana dzięki finansowaniu Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu badawczego nr 2015/19/D/HS5/00513.

Bibliografia

- Bandyopadhyay K., 2010, *Feel Good, Goodwill and India's Friendship Tour of Pakistan*, 2004: *Cricket, Politics and Diplomacy in Twenty-First-Century India* [w:] *The Politics of Sport in South Asia*, red. S. R. Chakraborty, S. Chakrabarti, K. Chatterjee, London.
- Battacharya B.S., 2013, *Nothing But! Book Three: What Price Freedom*, [b.m.w.].
- Baumgardner R.J., 1996, *Innovation In Pakistani English Political Lexis* [w:] *South Asian English. Structure, Use, and Users*, red. R. J. Baumgardner, Champaign.
- Chari P.R., Cheema P.I., Cohen S.P., 2007, *Four Crisis and Peace Process. American Engagement in South Asia*, Washington.
- Chopra S., 2012, *Brave New Pitch. The Evolution of Modern Cricket*, [b.m.w.].
- Cohen S.P., 2004, *Indo-Pak Track II Diplomacy: Building Peace or Wasting Time?* [w:] *Security Beyond Survival. Essays for K. Subrahmanyam*, red. P.R. Kumaraswamy, New Delhi.
- Dash K.C., 2008, *Regionalism in South Asia. Negotiating cooperation, institutional structures*, Abingdon.
- Duerden J., 2013, „*Cricket Diplomacy*” for India and Pakistan, „The Diplomat”, <http://the-diplomat.com/2013/01/cricket-diplomacy-for-india-and-pakistan/> (28.12.2015).

- Gifford C., 2009, *Cricket*, London.
- Khan F.H., 2012, *Eating Grass. The Making of Pakistani Bomb*, Stanford.
- Khan S.M., Khan A., 2013, *Cricket Cauldron. The Turbulent Politics of Sport in Pakistan*, London.
- Malik A., 2015, *Is India's Narendra Modi Using Cricket Diplomacy To Try And Resume Talks With Pakistan?*, „International Business Times”, <http://www.ibtimes.com/indias-narendra-modi-using-cricket-diplomacy-try-resume-talks-pakistan-1815240> (28.12.2015).
- Mittal P., 2015, *Cricket: Rules and Regulations*, Delhi.
- Murray S., Pigman G.A., 2014, *Mapping the relationship between international sport and diplomacy*, „Sport in Society”, vol. 17, no. 9. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/17430437.2013.856616>
- Næss-Holm A., 2007, *Batting for Peace. A Study of Cricket Diplomacy between India and Pakistan*, Oslo.
- Nayak P., 2008, *The Impact of Pakistani's and Bangladesh's National Strategies on U.S. Interests [w:] Challenges and Choices. Strategic Asia 2009—09*, red. A.J. Tellis, M. Kuoi, A. Marble, Seattle.
- Oborne P., 2015, *Wounded Tiger. A history of cricket in Pakistan*, London.
- Pigman G.A., 2010, *Contemporary Diplomacy*, Cambridge.
- Potter E.H., 2009, *Branding Canada. Projecting Canada's Soft Power through Public Diplomacy*, Montreal.
- Raja Mohan C., 2015, *Modi's cricket diplomacy: Renewing political contact with Pakistan*, „Indian Express”, <http://indianexpress.com/article/opinion/columns/modis-cricket-diplomacy-renewing-political-contact-with-pakistan/> (28.12.2015).
- Rowe D., 2011, *Global Media Sport. Flows, Forms and Futures*, London.
- Rupert J., 2011, *Cricket Diplomacy at World Cup May Smooth India-Pakistan Tension*, „Bloomberg Business”, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2011-03-28/cricket-diplomacy-at-world-cup-may-smooth-tension-between-india-pakistan> (28.12.2015).
- Saez L., 2005, *The Political Economy of the India – Pakistan Nuclear Standoff [w:] South Asia's Nuclear Security Dilemma. India, Pakistan, and China*, red. L. Dittmer, New York.
- Saxena A., 2011, *The Sociology of Sport and Physical Education*, Sports Publications, New Delhi.
- Shafqat S., 2013, *Sports: Passion and Industry [w:] South Asia 2060. Envisioning Regional Futures*, red. A. Najami, M. Yusuf, London.
- Showkat N., 2013, *Cricket Diplomacy Between India and Pakistan. A Case Study of Leading National Dailies of the Both Countries (The Hindu & Dawn)*, „Mass Communication and Journalism”, 3: 142.
- Tariq A., *Cricket Diplomacy*, History Pak, historypak.com/cricket-diplomacy/ (28.12.2015).
- Total Population (in number of people), The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL> (28.12.2015)
- Valiotis C., 2005, *Cricket in 'a nation imperfectly imagined': identity and tradition in postcolonial Pakistan [w:] Cricket and National Identity in the Postcolonial Age. Following on*, red. S. Wagg, Abingdon.
- Wolpert S., 2010, *India and Pakistan. Continued Conflict or Cooperation*, Berkeley.
- Zaki M.M., 2011, *American Global Challenges. The Obama Era*, New York. DOI: <http://dx.doi.org/10.1057/9780230119116>